

Verslag workshop 2. Maatwerk in de begeleiding van starters

Harmen Schaap en Griet Coupé

In deze workshop hebben we gekeken naar spanningen, professionele ruimte en professionele identiteit van startende docenten aan de hand van uitspraken die starters hebben genoteerd in hun logboek. We hebben samen met de deelnemers (soms starters, maar meestal begeleiders van starters of coördinatoren in de school) gediscussieerd over verschillen tussen starters en wat dit kan betekenen voor de begeleiding. We hebben hiertoe de deelnemers verhalen van drie starters voorgelegd (zie de bijlage). In dit verslag presenteren we eerst de belangrijke inzichten naar aanleiding van de workshop. Daarna presenteren we een samenvatting van de reflecties op de drie starters.

Inzichten naar aanleiding van de workshop

- Het is opvallend om te zien hoe (verschillend en snel) de verschillende deelnemers betekenis geven aan de uitspraken. De bril waarmee je naar een starter kijkt, kleurt je beeld. Verschillende deelnemers hadden dan ook verschillende beelden, ook al hadden ze naar dezelfde logboekfragmenten gekeken. We leerden hier als onderzoekers van dat we snel geneigd zijn uitspraken van starters te interpreteren (in plaats van te analyseren).
- De mate van geboden maatwerk is sterk afhankelijk van (de kwaliteit van) de een-op-een begeleiding door een coach/begeleider.
- Leervragen komen veelal tot stand in interactie tussen begeleider en starters.
- Je kunt als begeleider veel bereiken door het stellen van kritische of verdiepende vragen. Voorbeelden hiervan zijn: Wat stoort je? Wat wil je bereiken? Hoe ga je dat doen?
- Spanningen kunnen aanleiding geven tot een beter inzicht in de persoonlijke waarden van een docent (bv. streven naar zekerheid, professionele afstand of zelfopoffering) en kunnen helpen om eventuele vanzelfsprekendheden ter discussie te stellen. Deze spanningen kunnen ook iemand in beweging brengen.
- Niet alleen starters, maar ook de begeleiders ervaren spanningen. Bijvoorbeeld tussen sturing en autonomie. Hier speelde ook de rolopvatting van begeleiders een rol: sommige begeleiders vonden het hun rol om starters weerbaarder te maken, anderen zagen hun rol meer als inhoudelijk expert.

Eén van de deelnemers mailde ons over de impact van de workshop: *"In onze BSL-projectgroep stond de communicatie bol van de mensen die mailden over jullie workshop op de conferentie. We vonden het inspirerend hoe jullie vanaf cases op papier en een "bril" om door te kijken al tot zo veel ideeën kunt komen voor een traject".* Anderen gaven ons terug dat de workshop ook nog wel wat vragen heeft opgeroepen. Bijvoorbeeld hoe ga je nu om met verschillen tussen starters, door maatwerk te leveren? Kan je maatwerk ook in de begeleiding integreren? En hoe past maatwerk binnen de school? Interessante vragen wat ons betreft, die de relevantie van verder onderzoek aantonen.

Reflecties op de starters

NB: De gebruikte logboekfragmenten zitten als bijlage bij dit verslag.

Een eerste starter heeft voorafgaand aan haar onderwijs carrière 25 jaar in het bedrijfsleven gewerkt. Bij deze starter ontstaat er spanning doordat zij rechtlijnig is en zich strak aan de afspraken houdt. Ze verwacht dat leerlingen en collega's dat ook doen, en verbaast zich als dat niet gebeurt. Dit kan te maken hebben met een cultuurverschil tussen het onderwijs en het bedrijfsleven. Deze starter ziet weinig ruimte om iets te veranderen. De workshopdeelnemers hebben het idee dat de starter op dit moment weinig plezier haalt uit haar baan. Aanknopingspunten voor de begeleiding zijn: wat kunnen we van elkaar leren? Welke verwachtingen heb je van het beroep van docent? Hoe kun je de levenservaring die je hebt, op een positieve manier inzetten in het onderwijs? Hoe kun je op school een nieuwe beroepsidentiteit ontwikkelen, jezelf als het ware opnieuw uitvinden?

Bij een tweede starter speelt sterk de onzekerheid over haar arbeidsvoorwaarden en haar toekomst op school. De schoolleiding maakt beloftes die niet uiteindelijk niet waargemaakt worden. De professionele identiteit van deze starter ligt bij het werken in met de leerlingen, hier haalt ze veel plezier uit. De workshopdeelnemers zijn verdeeld over de vraag of een begeleider moet optreden als bemiddelaar tussen de schoolleiding en deze startende docent. Een andere mogelijkheid is om de starter te ondersteunen bij het zelf aangaan van het gesprek. Of een starter handvatten te bieden om zichzelf als docent te profileren op school, zichtbaar te worden. De deelnemers gaan de discussie aan over de opvatting van de begeleiding en de balans tussen autonomie en sturing. Ook kan deze spanning aanleiding geven tot het dieper graven naar de professionele identiteit en de kernwaarden van deze starter: hoe komt het dat zekerheid zo belangrijk voor je is?

Een derde starter vindt dat er op school te weinig om het schoolse leren georganiseerd wordt. Als hij dit inbrengt, krijgt hij op school de ruimte om hier zelf iets aan te gaan doen. De deelnemers zien dit echter ook als een valkuil: je hebt goede ideeën, en je moet meteen zelf aan de slag. Je kunt als starter ook te veel ruimte krijgen (of als school te veel ruimte geven). Starters zijn kwetsbaar, worden nog beoordeeld, durven soms geen nee te zeggen. Ook daarin zit een taak voor de begeleider: de starter ondersteunen in het selectief omgaan met mogelijke taken die op zijn pad komen en er voor zorgen dat een starter niet alleen zorg draagt voor collega's en leerlingen, maar ook voor zichzelf.

Bijlage

Hand-out bij Workshop Begeleiding Startende Leraren: "Maatwerk in de begeleiding van starters" Griet Coupé en Harmen Schaap, Radboud Docenten Academie

Docent 1

Ik merk dat er heel veel dingen bij komen als docent en met name als mentor waardoor ik minder tot geen tijd heb om mijn lessen creatief te ontwikkelen. Onze week 9 waarin er tijd is voor ontspanning en viering heb ik 36 uur gewerkt, terwijl ik 22 uur betaald krijg. Dit werken bestond puur uit "leuke" dingen met de mentorklas en nakijkwerk. Ik heb geen enkel uur kunnen besteden aan ontwikkeling van nieuwe lessen voor volgend schooljaar. Ik ervaar voldoende ruimte voor persoonlijke inbreng. Dit wordt op deze school wel gestimuleerd. Echter, de ideeën zijn er maar de tijd om te uit te voeren is niet echt aanwezig. Ik merk na een jaar docent zijn dat ik merendeel van mijn tijd bezig ben met mailtjes wegwerken, lijstjes bij vullen, toetsen nakijken.

Tijdens verschillende dialogen binnen de vakgroep hebben we besloten zoveel mogelijk doeltaal - voertaal te gebruiken. Ik doe dit consequent, zover het mogelijk is. Ook geeft ik het huiswerk allemaal in het Duits op. Er zijn afspraken over het meenemen van de woordenboeken. Deze worden niet nageleefd door collega's en door mij wel. Dit vind ik erg vervelend. Ik zeg er wel wat van in de vergadering maar dan komen er veel excuses. Dan stop ik er maar mee. Ik hoop dat als ik het consequent blijf doen de rest volgt. Ook vind ik het vervelend binnen het onderwijs dat sommige "ervaren" krachten denken dat ze het, als ze met mij communiceren, tegen een leerling hebben. De toon is niet altijd even vriendelijk en soms badinerend te noemen. Daar heb ik als 47-jarige met 25 jaar beroepservaring in het bedrijfsleven moeite mee. Ik negeer dit echter wel.

Ik ben correct, een docent die zich aan de afspraken houdt, benadert leerlingen zoals ze zelf ook benaderd willen worden. Soms te streng (boos) als het niet gaat zoals ik wil. Strafmaatregelen nog te hoog ingezet. Ik vind het erg vervelend als leerlingen onbeschoft reageren. Zolang ze me op een vriendelijke en beleefde wijze benaderen mag het soms best chaotisch zijn. Maar dit kunnen veel pubers nog niet. Daar heb ik moeite mee. Ik trek het me vaak te persoonlijk aan. Ik denk dat leerlingen mij eerst moeten kennen en handelen zoals ik dat wil en dat er dan ook ruimte is voor iets extra's zoals spelletjes e.d. Als de tijd er nog niet voor is ben ik niet bereid iets extra's voor ze te doen.

Docent 2

Vernieuwing in het onderwijs is vaak onderwerp van gesprek, ik vind het belangrijk om hiermee te kunnen experimenteren. Binnen de school is een werkgroep opgericht die zich bezig houdt met vernieuwing, ik neem ook deel aan deze werkgroep. Voor het komend schooljaar worden plannen gemaakt om in pilot-vorm leerlingen meer keuzevrijheid en verantwoordelijkheid te geven in hun leerproces. Er wordt nog veel gesproken over hoe. Het kan allemaal niet ivm roosters, maar er komt in elk geval ruimte om andere vormen van onderwijs uit te proberen en te ontwikkelen. Ik zet me graag in om leerlingen hun individuele leerroute te laten beïnvloeden zodat zij gemotiveerder kunnen leren.

De omvang en mate van vaste aanstelling blijft erg lang onzeker. Ik heb wel aangegeven wat ik wil en daarvan wordt gezegd dat er rekening mee wordt gehouden, maar de omvang blijft steeds variëren. De leidinggevende heeft heel veel invloed en spiegelt uren voor die vervolgens in sectieplaatjes niet blijken te kloppen. Ook andere collega's ervaren het wispelturige beleid en krijgen ineens tijdelijke aanstellingen terwijl vast was beloofd. Het geeft mij het gevoel dat ik een speelballetje ben, los van mijn kwaliteiten als docent. Die lijken er niet toe te doen. Ik heb geen invloed op wat er allemaal gebeurt en kan daarover ook geen informatie krijgen. De betrouwbaarheid van leidinggevende wordt hier niet groter van. Ik denk er veel over na en dat komt mijn werkzaamheden als docent niet ten goede.

Toen ik net begon met lesgeven was ik onzeker over hoe streng ik moest zijn en dat ik niet alleen maar politieagent wilde spelen. Nu heb ik mij ontwikkeld als een docent die niet snel boos wordt, maar waar leerlingen wel weten dat er grenzen zijn aan hun gedrag. Sommige dingen kunnen wel en andere niet, die regels zijn duidelijk en elke week hetzelfde. Ik ben graag in gesprek met de leerlingen over de dingen die ze bezig houdt, en dat is lang niet altijd het onderwijs. Dat leerlingen hun verhaal over thuissituatie, vriendjes en ruzies bij mij komen vertellen vind ik eervol. Ik ben blij dat ik dit jaar meer tijd heb gehad om contact te maken met leerlingen en hoop dat ik dit in het komende schooljaar verder kan uitbouwen, ik haal veel plezier uit mijn werk als docent door het contact met de leerlingen.

Docent 3

Op school is er, vooral in de bovenbouw, veel discussie over hoe leerlingen te motiveren en aan het werk te zetten. Persoonlijk weet ik niet echt wat ik met die discussie moet. Ik vind namelijk dat leerlingen die het goed doen, niet per se hard aan de slag hoeven in de les. Wel wil ik dat ze bij de les betrokken zijn en bezig zijn, maar van mij hoeft dat niet altijd met mijn vak te zijn. Een van de dingen die hier op aansluiten, is het feit dat ik het idee krijg dat de meeste leerlingen geen binding hebben met de school, buiten het verplicht erheen moeten. Er wordt weinig georganiseerd op school buiten het leren om. Er zou veel meer om het schoolse leren heen georganiseerd kunnen worden, om leerlingen (en docenten) andere `vaardigheden` te leren. Toen ik dit inbracht bij mijn teamleider en aangaf dat ik wel een idee had om iets te organiseren, vond ze dit een goed idee. Zo goed zelfs, dat het voor volgend jaar een van mijn `verbeterpunten` is. Het idee is dat ik een toernooi ga organiseren voor 1 of meer computergames (afhankelijk van de mogelijkheden binnen de school). Ik had hier eerder dit jaar al over lopen denken, maar had het redelijk druk, zo'n eerste jaar en wist ook niet echt of ik het wel moest doen. Doordat het logisch ter sprake kwam, heb ik echt het gevoel gekregen hier ruimte voor te hebben gekregen. Daarnaast vond ik het feit dat ik op papier heb gekregen dat dit een goed idee is, erg bemoedigend werken. Dit heeft mij echt het gevoel gegeven dat ik iets kan bijdragen aan de school en dat alle input serieus genomen wordt.

Qua spanningen had ik vooraf het afgelopen jaar een stuk lastiger ingeschat. Ik had vrij veel spanning verwacht, maar over het algemeen heb ik, mede dankzij de geweldige ondersteuning van mijn sectie, maar weinig echte spanning gevoeld. De enige echte spanning had te maken met het wel of niet mogen blijven op school. Uiteindelijk, en dat is nog steeds spannend, heb ik een verlenging van m'n jaarcontract gekregen, hoewel ik de verwachting had dat ik een vaste aanstelling zou krijgen. Omdat ik zelf het gevoel had dat de communicatie hierover niet helemaal vlekkeloos gegaan is, ik had namelijk het gevoel dat de signalen een stuk positiever waren, heeft dit met oog op de beoordeling volgend jaar ook spanning opgeleverd over wat ik volgend jaar zou moeten laten zien om alsnog een vaste aanstelling te krijgen. Na overleg met de nodige mensen, heb ik uiteindelijk op papier gekregen welke punten ik concreet moet laten zien en verbeteren komend jaar, om een goede beoordeling te verkrijgen. Dit heeft bij mij een groot deel van de spanning weggenomen, ook omdat het geen punten zijn die ik onmogelijk of extreem moeilijk acht. Natuurlijk blijft er altijd wat spanning of ik het ook echt kan laten zien, maar daar heb ik wel vertrouwen in.

Ik zag en zie mijzelf als een docent die er is voor de leerlingen en om het beste uit de leerlingen naar boven te halen. Niet alleen in mijn eigen vak, maar veel breder dan dat. Een voorbeeld: De laatste week voor de proefwerkweek heb ik les gegeven in de bovenbouw. Alle stof was behandeld en ik hoefde dus niets meer uit te leggen. De meeste leerlingen stonden er ook zodanig voor, dat zelfs bij een dikke onvoldoende, ze nog een voldoende bleven staan op hun rapport. In havo 4 telde dit cijfer wel mee voor hun schoolexamen, maar daar waren de meesten zich wel van bewust. In Vwo 4 telt het cijfer nergens voor mee, en dat was ook deels te merken aan de inzet. Veel leerlingen in vwo 4 stonden er goed voor en hadden voldoende meegedaan in de lessen, om zich geen zorgen te hoeven maken voor scheikunde. Met dit in gedachte, heb ik de laatste lessen in vwo 4 dan ook de klas duidelijk gemaakt dat ik wou dat ze aan schoolwerk gingen werken, maar dat dit niet scheikunde hoefde te zijn. De leerlingen die moeite hadden met de stof, hebben mij deze laatste lessen nog om uitleg gevraagd en gekregen, terwijl de leerlingen die er beter voorstonden aan vakken gingen werken waar ze meer moeite mee hadden.